

Fra konflikt til likestilling

Høringsuttalelse fra Maskulinist.no til forslag om endringer i Barneloven

Ut fra vårt ståsted hilser vi i utgangspunktet velkommen et lovinitiativ fra regjeringen som har som intensjon å fremme likestilt foreldreskap. Vi noterer med tilfredshet at man med lovforslaget vil "likestille foreldrene som omsorgspersoner". Vi anser det som påkrevd og betimelig å innføre lovendringer som kan bidra til å rette opp eksisterende skjevheter og urimeligheter.

Vi er imidlertid ikke sikre på i hvilken grad de konkrete forslag som foreligger, vil bringe oss så mye lenger i ønsket retning. I denne uttalelsen vil vi kombinere konkrete kommentarer til de spørsmål departementet stiller i høringsnotatet med mer prinsipielle tanker om barn og foreldreskap. Vi ønsker gjennom dette å bidra til utvikling av foreldreskapet som institusjon i Norge på kort og lang sikt. Vi legger generelt vekt på å fremme likestilling og støtte menns emansipasjon, noe som etter vår oppfatning neppe vil være til skade for barn.

1. Delt omsorg - forslag om ny § 36

Spørsmålet om delt omsorg er etter vår oppfatning det av de reiste spørsmål som har størst betydning for likestilling mellom kvinner og menn. Vi tar derfor dette spørsmålet først og undergir det en litt mer omfattende drøfting og begrunnelse.

I høringsnotatet foreslås det to alternativer hvorav alternativ 1, som departementet sier er dets foretrukne, ikke innebærer noen realitetsendring av gjeldende rett, da det kun går ut på å nevne delt bosted *først* blant de muligheter foreldrene har når de gjør avtale om barna etter samlivsbrudd. Dette er en mulighet loven uttrykkelig opplyser at de har allerede i dag. **Vi ser liten verdi i dette forslaget.**

I forslaget som er kalt alternativ 2 innføres delt omsorg som hovedregel og det som skal gjelde inntil annet er avtalt er besluttet av retten. **Vi for vår del støtter hovedtanken bak dette alternativet**, dog med adskillige kommentarer. Vi mener at lovutkastet ikke avspeiler utviklingen i samfunnet, der det blir stadig mer vanlig at foreldre avtaler delt omsorg ved samlivsbrudd. Undersøkelser viser også at det er stor tilslutning til prinsippet om delt omsorg blant foreldre som lever sammen. Dette er positive trekk ved utviklingen som lovgivningen må ta utgangspunkt i.

Hva dreier foreldrekonflikter seg om?

Sentralt i dagens teori og praksis omkring barnefordeling står synet på konflikt mellom foreldre. Det ses med bekymring på slike konflikter. Litt forbausende er det da at slike konflikters innhold og karakter synes lite undersøkt, knapt nok påaktet. En mulig forklaring på dette er at konfliktene ses på som private.

Imidlertid, det en da risikerer å miste av syne, eller ikke en gang oppdager, er at konflikter mellom foreldre, til tross for at de utspilles på det individuelle plan, kan sies å ha en politisk side. Slik enkelte kvinner individuelt, og samtidig politisk, har kjempet for likestilling i for eksempel mannsdominerte yrker og utdanninger, kjemper i dag enkelte menn (antallet er vanskelig å fastslå) for likestilling i

forhold til barn, det vil si egne barn. Spørsmålet om likestilling i forhold til foreldreskap kommer tydelig fram i forbindelse med barnefordelingssaker, men de rettslige og øvrige betingelser som da gjelder, må antas å også ha en virkning innenfor en familie hvor foreldrene fortsatt lever sammen, særlig hvis familien (ekteskapet) har vanskeligheter og en av eller begge partene er inne på tanken om å skilles og orienterer seg om reglene som da gjelder.

Foreldrekonflikter kan etter sitt innhold ordnes i tre kategorier¹:

- 1) *Oppdragelses- og omsorgskonflikter* - konflikter som har med oppdragelsens og omsorgens utforming og innhold å gjøre. På spissen kan en slik konflikt komme dersom den ene av foreldrene plutselig endrer livssyn eller -stil på en måte som også reflekteres i måten han/hun vil ta seg av barnet på. Mer banalt, men også viktig, er ulike syn og/eller evne når det gjelder faktorer som omsorg, varme, nærhet, orden, rettferd og disiplin. I de fleste familier vil det være større eller mindre innslag av denne typen ulikhet. Vanskelig blir imidlertid dette først når forskjellen er svært stor, og den enes innsats oppfattes som å ødelegge den andres. Legger en f.eks. all vekt på trygghet og nærhet, kan enhver begrensning av barnet bli oppfattet som skadelig, mens legger en på den annen side all vekt på orden og disiplin, kan enhver ettergivenhet bli oppfattet som skadelig.
- 2) *Foreldreinterne konflikter* - konflikter som har med foreldrenes oppgjør med hverandre i forbindelse med et foreliggende eller «truende» samlivsbrudd å gjøre, og som ikke berører barnet direkte. Dette kan f.eks. være spørsmål om utroskap, eller det kan være spørsmål om livsvalg og prioriteringer. De to personene svarer kanskje ikke til hverandres forventninger lenger, eller dette kan gjelde bare den enes forventninger i forhold til den andre.
- 3) *Rene maktkamper* – kamper som ikke bunner i at foreldrene har noe i mot hverandre som personer eller som foreldre, men som rett og slett dreier seg om hvem som skal ha en sterk og hvem som må nøye seg med en svak stilling i barnets liv.

Selv om en forutsetter at foreldrene står for omtrent det samme av kvalitet på omsorg og når det gjelder verdier, kan forskjellen på en sterk stilling og en svak stilling oppleves som dramatisk viktig av begge de to involverte. **Etter vår oppfatning utgjør den tredje typen den viktigste typen konflikt i dag², og det er her stat og politikk etter vår oppfatning bør gjøre noe konstruktivt og - også viktig - unngå å spille en destruktiv rolle.**

Domstoler og offentlige myndigheter går etter vårt inntrykk inn i konflikter rundt barn med en holdning som kan sammenliknes med skifterettens når de tar for seg et konkursbo. Selv om f.eks. foreldrene har samarbeidet godt i mange år, ser en fort uansvarlighet «uansvarlighet» om de ikke straks blir enige om barna. Det normale ved samlivsbruddenes i dag tilsier imidlertid etter vårt syn en annen holdning.

Tvil og usikkerhet er også noe en helst ikke vil se i forhold til barn. Siden det som kjent tar nærmere 20 år for et avkom av menneskeslekten å vokse opp, og avgjørelser omkring barn og deres forhold normalt kan antas å ha betydning for resten av oppveksten, det betyr gjerne flere år framover, kan man imidlertid kun unntaksvis fatte en avgjørelse av betydning uten tvil.

Etter vårt syn er **konflikter som følge av at menn krever en mer likestilt posisjon ikke bare noe en må regne med, men også ønskelig** i den grad kvinner ikke gir etter. Skadelige følger av foreldrekonflikter for barn kan unngås og forestillingene om disse bør ikke overdrives. Foreldre kan føre sine diskusjoner og håndtere sine motsetninger uten å involvere barna. En bør ikke automatisk

se på skilte foreldre som er uenige om barnefordeling som umodne. **Tvil bør heller ikke automatisk komme det bestående til gode og dermed gi et fortrinn for kvinner.** Se ellers avsnitt 3 «om gradering av foreldreskap og likestilling» nedenfor.

Hvor viktig er det å ha del i omsorgen?

Delt omsorg betyr at omsorgen deles, men også at begge foreldrene beholder omsorgen som under et samliv. Det er ikke vanlig å omtale det slik, men det som skjer i ca. 75 % av samlivsbruddene i dag, er at den ene av foreldrene, som regel mannen, «mister omsorgen». Vi sikter til det som i barneloven kalles å bo fast hos, og vi vil i det følgende ved behov referere til omsorg i denne betydningen som «formell omsorg».

Å miste omsorgen mot sin vilje er ellers noe en forbinder med barnevern. Som et tankeeksperiment kunne en forestille seg grensen for ufrivillig oppgivelse av omsorgen i forbindelse med barnefordeling satt på samme nivå som i forbindelse med barnevern, altså ved grov og vedvarende omsorgssvikt. Svikt i omsorgen måtte da også kunne regnes å foreligge ved alvorlig svikt i samarbeidet mellom foreldrene.

Ord og uttrykk som brukes rundt foreldreskap, også fagspråk, kan også si noe om betydningen av å ha omsorgen for egne barn. Professor Frode Thuen har for eksempel skrevet en bok med tittelen «Livet som deltidsforeldre» - om foreldre som bare har samvær³. Tittelen er etter vårt syn treffende, men kan samtidig oppfattes som tragisk. Det å være far eller mor oppfattes normalt som noe som nettopp *ikke* sjaltes ut og inn, men som i likhet grunnleggende karakteristika som kjønn, alder og nasjonalitet oppbæres til enhver tid. Hvem ville f.eks. snakke om «deltidssøsken»? Foreldrerollen dreier seg videre om ha autoritet. Uttrykket «samvær» kan sies å trekke i samme retning som deltidsforeldre, altså bort fra forståelsen av far (mor) som en grunnleggende rolle med autoritet og over mot en forståelse knyttet til, og begrenset til, den periodiske kontakten, nesten som om barn og samværsforeldre skulle befinne seg på samme nivå.

Apropos søsken, så er hensynet til søsken noe som også har en viss vekt i norsk barnefordeling, og det en tenker i denne sammenheng, sier også noe om betydningen av formell omsorg. En vil i forbindelse med barnefordeling nødig «skille søsken». Igjen som et tankeeksperiment kunne en tenke seg foreldreskapet rundt barn ordnes slik at den formelle omsorgen til f.eks. to søsken fordeles med en på hver av foreldrene. Har en dessuten 50 % samvær for begge, kunne de to søsken tilbringe *all tid* i samme bolig. En kunne videre tenke seg at en slik ordning ville innebære en «maktfordeling» mellom foreldrene som ville stimulere til gjensidig respekt og samarbeid. Realiteten er imidlertid den, at en slik fordeling altså oppfattes som å «skille søsken»⁴. Å legge den formelle omsorgen for søsken til ulike foreldre oppfattes som å legge dem under ulike «regimer» og dermed som å skille deres skjebner⁵. Tydeligere kan det neppe sies at **det vi her kaller den formelle omsorgen, oppfattes som avgjørende viktig.**

Vi vil likevel være litt tilbakeholdne med å se å se på samværsituasjonen som et entydig mindreverdige foreldreskap. Vi mener en kan snakke om tre typer grunnlag for å utøve et foreldreskap: 1) Myndighet (det vil si foreldreansvar, formell omsorg, samværsrett) 2) Faktisk tid med barnet 3) Sosial og kulturelle anerkjennelse. Punkt 3 kan til en viss grad kompensere for svakheter i punkt 1 og 2, og siden det til enhver tid er mange foreldrepar som har etablert seg med omsorg for den ene og samvær for den andre, vil vi være forsiktige med å framstille det å være samværs-far (eller –mor) som entydig mindreverdige. **En kan imidlertid etter vår oppfatning ikke regne med at «deltidsforeldreskap» i det lange løp vil bli oppfattet som fullverdig,** selv om det gjøres forsøk på å

bagatellisere forskjellen til den av foreldrene som har omsorgen⁶. Bare til en viss grad kan sosial og kulturell anerkjennelse kompensere for svakheter i punkt 1 og 2 og på lang sikt må en regne med at de to vil påvirke hverandre gjensidig i retning sammenfall.

«Aldersgrense» for delt omsorg?

Vi er ikke enige i lovforslagets opplisting av betingelser som bør være til stede for at hovedregelen skal få anvendelse. **Vi er uenig i en aldersgrense på 7 år for delt omsorg som hovedprinsipp.** Videreføring av den felles og likestilte omsorgsplikt og -myndighet overfor barnet som gjelder under samlivet, bør ikke være betinget av at barnet er fylt 7 år. Dette gjelder spesielt hvis en så viktig kompetanse som flyttemyndigheten fortsatt skal ligge hos hovedomsorgsforelder/den som barnet har fast bosted hos⁷. Den praktiske omsorgsdelingen mellom foreldrene vil gjerne være annerledes for helt små barn enn for de større, slik det også typisk er under samlivet. Det behøver ikke å bety at foreldrenes juridiske posisjon ikke skal være likestilt.

Dette leder oss til et annet poeng: De barnefaglig baserte motforestillingene mot delt omsorg for små barn hviler langt på vei på den oppfatning at delt omsorg er ensbetydende med at barnet *må* bo halve tiden hos hver av foreldrene. Det er en juridisk misforståelse av dagens rettstilstand, og denne bør departementet benytte anledningen til å rette opp. **Det bør derfor fremgå uttrykkelig av lovteksten at delt omsorg ikke nødvendigvis betyr at barnet bor halvparten av tiden hos hver av foreldrene.** Det bør stå at den faktiske fordelingen av tiden barnet er hos de respektive foreldrene kan avtales særskilt, også ved delt omsorg (slik det står i gjeldende lov § 43, 1. ledd, 2. setning angående samvær).

Det kan også med fordel komme til uttrykk i motivene at det ikke er noe i veien for at foreldre tilbringer tid i fellesskap sammen med barnet selv om samlivet de voksne i mellom er opphørt. En utbredt oppfatning av rettstilstanden i dag, og som lovforslaget bidrar til å sementere, er at det nærmest er en forpliktelse for foreldrene til å overlevere barnet til den andre når ens egen periode er over. Vi er sikker på at det i praksis er mange skilte foreldre som gjerne tilbringer tid sammen, både til hverdags og f.eks. ved bursdager og høytider, og dette vil selvfølgelig være svært ønskelig sett fra barnets perspektiv.

Ny § 36

Vi vil på bakgrunn av disse synspunktene fremsette et nytt forslag til utforming av § 36. Vi mener loven bør inneholde det veletablerte begrepet delt omsorg og slå fast at dette er utgangspunktet som skal gjelde ved samlivsbrudd:

§ 36 Foreldra si rettslege stilling i høve barnet ved samlivsbrudd

Foreldra held fram med å ha likestilt omsorgsmyndighet over barnet etter samlivsbrudd (delt omsorg) dersom dei ikkje gjer avtale om at barnet skal bu fast hos den eine. Foreldra kan i alle tilfelle avtale nærmare seg i mellom korleis dei skal dela på dei praktiske oppgåvene i utøvinga av omsorgen for barnet, inkludert kor barnet til ei kvar tid skal overnatte.

Dersom ein forelder i samband med samlivsbrøtet utan avtale og utan god grunn hindrer den andre forelder i å ta likestilt del i omsorgen for barnet, kan denne forelder krevje førebels avgjerd etter § 60 fyrste stykke.

Krev ein av foreldra retten si avgjerd om fast bustad for barnet, kan retten avgjera at barnet skal bu fast hos den eine eller den andre forelder, eller at barnet skal bu fast hos begge.

2. Geografisk avstand og flytting

Vi er uenig i at bosted i nærheten av hverandre skal være en forutsetning for delt omsorg. **Vi mener det er mulig å utøve et «felles regime» - altså delt omsorg - også over geografisk avstand.**

Man kan også «ta tiden til hjelp», det vil si dele barnas bosted i perioder gjennom oppveksten. Det er ikke uvanlig at barn flytter i løpet av oppveksten. Å flytte fra den ene av foreldrene til den andre av foreldrene tør være en mindre drastisk flytting enn når et barn, f.eks. 10 år gammelt, flytter med begge foreldrene fra en landsdel til en annen. Drastisk blir flytting fra en av foreldrene til den andre bare dersom det oppfattes å innebære flytting fra et «regime» til et annet, og det er nettopp det man kan unngå ved å ha delt omsorg gjennom hele oppveksten.

Gjennomfører en tanken om delt omsorg på tross av geografisk avstand demper en også problemer knyttet et område «rikt» på konflikt, nemlig alt som er knyttet til flytting og ikke minst innslag av «aksjonisme» og selvtjektpregede adferd som forekommer i den forbindelse.

Forslaget om endring av reglene om innenlands flytterett

Uansett vår forslag om å godta delt omsorg på tross av geografisk avstand, som skal oppfattes som vårt primære syn, vil vi subsidiært gå inn på andre spørsmål knyttet til flytting.

Departementet fremlegger to alternativer, hvor det første alternativet er en videreutvikling av den etter vår erfaring lite virkningsfulle varslingsplikten som ble innført i 2010. Det foreslås nå innført obligatorisk mekling. Man skal videre kunne reise sak om bostedsspørsmålet, men lovforslaget gir ingen føringer for utfallet av en slik sak. Domstolene vil dermed fortsatt kunne se bort fra det kritikkverdige, slik det regelmessig gjøres i dag, i en flyttebeslutning som åpenbart ikke ble truffet av hensyn til barnets interesser, og legge til grunn at det på det tidspunkt rettsaken kommer opp uansett er "best for barnet" å bo hos for eksempel mor, fordi flyttingen da er en etablert kjensgjerning.

Det andre alternativet - som er det eneste som virkelig kunne gjøre en forskjell - går ut på å legge beslutningsmyndigheten angående flytting inn under foreldreansvaret, ved å endre bestemmelsen i barneloven § 37 som i dag legger denne myndigheten til bostedsforelder. Dette har blitt foreslått før, av flertallet i Strandbakken-utvalget (NOU 2008:9).

Vi støtter forslaget om en ny § 40 a) med den foreslåtte ordlyd.

Vi skal her påpeke det ikke alltid er likestillingsfremmende å pålegge prosedyrer. Som nevnt har varslingsplikten etter vår erfaring ikke ført til noen begrensning av flyttingen. En varslingsplikt kan i noen tilfeller tvert i mot oppfattes slik at når kvinnen (for det dreier seg mest om kvinner) har varslet, så har hun gjort sitt og kan flytte med barna med desto bedre samvittighet. Om mannen gjør innsigelser, kan hun *si, tenke og føle* at hun har jo oppfylt loven.

Slik kan altså det å pålegge prosedyrer virke mot sin hensikt, når hensikten er å gjøre terskelen for en forandring, her flytting, høyere. Hadde den lovpålagte prosedyren ikke eksistert, og situasjonen var fritt opp til foreldrenes ansvar og samvittighet, ville kanskje ikke kvinnen kunnet forsvare flytting av barna opp mot mannens vilje og behov for kontakt med sine barn. Generelt går vi inn for å se foreldre som ansvarlige mennesker, og jo tettere lovverket forsøker å regulere foreldres adferd og forhold, jo mer risikerer en å undergrave foreldres naturlige ansvarsfølelse.

Kan og bør selvttekstpreget flytting motvirkes?

Et problem med den av departementet foreslåtte formulering endret § 36 er at den ikke løser den situasjonen hvor en forelder, i praksis som regel mor, uten avtale tar med seg barnet og flytter vekk fra det som var familiens felles bolig. Fortsatt vil en ensidig selvttekstpreget adferd som dette, selv om den er i direkte strid med barnets interesser, kunne "føre frem" fordi retten ofte da vil mene at det likevel er til barnets beste at barnet blir boende hos mor. Delt omsorg vil her være avskåret, allerede fordi vilkåret om å bo i nærheten av hverandre ikke er oppfylt. Også her ser vi hvordan lovforslagets utforming, i strid med intensjonen, kan komme til å skjerpe konfliktene, ved at en part som ikke ønsker delt omsorg kan få et insentiv til å handle mer radikalt enn hun eller han ellers ville gjort, ved ikke bare å flytte ut av det felles hjem men flytte langt unna. Det trengs derfor en regel som tydeliggjør at domstolen, på begjæring fra den andre forelder, skal treffe *hasteavgjørelse* der en forelder gjennomfører et samlivsbrudd og samtidig bryter lovens regel om delt omsorg som utgangspunkt. Dette er å betrakte som en form for kidnapping, som har potensiale til helt å frarøve barnet dets kontakt med den andre forelder, og som – selv om det naturligvis hører til sjeldenhetene at det skjer - samfunnet burde ha maktmidler for å sette et effektivt hinder for, hvilket man ikke har i dag og heller ikke vil få med forslaget. Hva skal en hasteavgjørelse gå ut på? I praksis kan man vanskelig dømme til delt omsorg i et slikt tilfelle, fordi den ene part allerede ved siden opptreden har brutt forutsetningene for dette. Retten må ha en mulighet til å reagere mot slike handlinger ved å tilkjenne den andre forelder bostedsmyndigheten, hvilket den bør gjøre medmindre det kan påvises at handlemåten var berettiget ut fra en klar og aktuell fare for barnets velferd. Så kan en innenfor rammen av den rettslige prosessen undersøke muligheten for en delt omsorgs-løsning basert på forlik, forutsatt at den forelder som har reist med barnet velger å flytte i nærheten av det som var familiens felles adresse. Vi tror selve eksistensen av en slik lovhjemmel vil være et effektivt preventivt virkemiddel mot en handlemåte som beskrevet.

Vil tilføyer imidlertid at den lovhjemmelen vi her etterlyser, går langt i forsøk på å bygge et vanntett juridisk system, kanskje for langt. Behovet for en slik hjemmel er en konsekvens av det system som en ellers har bygget opp, men vi mener det alternativt kan være verd å tenke over om rammene rundt barnefordeling i Norge kan utvikles i ønsket retning ved å **bygge ned lovverket i stedet for å bygge det opp**. Når det gjelder endring i retning likestilling kan det å fjerne lovbestemmelser og prinsipper som virker til gunst for kvinner være et alternativ til å innføre nye lovbestemmelser til støtte for menn.

Innenfor temaet flytting viser vi her i første rekke til vårt forslag om å godta delt omsorg til tross for geografisk avstand og periodedeling av barnets oppvekst som redegjort for ovenfor. Videre vil et **nytt syn på konflikt** kunne ha betydning. Overfor kvinner som flytter «aksjonistisk», eller truer med å gjøre det, kan menn selv reagere (og uten å nødvendigvis være like «aksjonistiske»). Men faren om å bli ansett som del av et foreldrepar med «høyt konfliktnivå» - med påfølgende skjerpet skjevdeling av innflytelse og tid med barnet – må antas å i dag virke hemmende på menns selvhevdelse i enhver sammenheng, jf vår drøfting av konflikter og deres innhold i avsnitt 1 ovenfor.

3. Om gradering av foreldreskap og likestilling

Det særegne ved foreldreskap er at det fra naturens side foreligger en «kvotering» med 50 % for hvert kjønn. Det betyr at en ikke, som på andre områder, litt forsiktig kan innføre kvoter for det underrepresenterte kjønn på f eks 30 % eller 40 %.

Siden en ikke kan innføre passende kvoter, må en fra et likestillingssynspunkt i stedet «slite» med kompliserte regler for deling av myndighet, tid og økonomisk ansvar. Vi kunne godt tenke oss at en som utgangspunkt sløyfet mest mulig av de kompliserte reglene rundt myndighet og tid. Tiden må snart være inne for å hilse den naturlige «kvotering» på 50-50 velkommen. Uten at vi vil gå i detalj om dette nå, måtte «enkel likedeling» kunne gi grunnlag for sanering av lover og regler.

Men i første rekke, og på det ideologiske heller enn på det juridiske plan, vil vi rette oppmerksomheten mot det som kan kalles tendensen til å tenke foreldreskap ikke som naturlig todelt, men heller som ett og udelelig. Som om ikke den naturlige «dikotomi» skulle være vanskelig og begrensende nok når det gjelder muligheten for å finne fleksible løsninger, er en tilbøyelige til å tenke på foreldreskapet som noe udelelig. Endog i forbindelse med søsken, som redegjort for ovenfor. Dette er til kvinners fordel. Siden kvinner i kraft av å føde alltid starter med en sterkere stilling enn mannen, skal det godt gjøres av en mann å noensinne komme «forbi» kvinnen. Skårer mannen 49 % og kvinnen 51 % på gjeldende faktorer, profiterer kvinnen grovt på at foreldreskapet betraktes som udelelig⁸.

I motivene, for eksempel i forbindelse med drøfting av delt omsorg, anbefales at **man tar klart avstand fra tendensen til å se foreldreskapet som udelelig**. Man kan også benytte anledningen til å uttale seg positivt om den naturlige «kvotering» på 50-50.

4. Foreldreansvaret - forslaget om endringer av barneloven §§ 30, 35 og 47

Det viktigste nye her er at foreldreansvaret i utgangspunktet skal ligge til begge foreldre i fellesskap også der foreldrene ikke bor sammen når barnet blir født, jf forslaget til ny § 35, 2. ledd. Dette er en modernisering som vi mener det er på høy tid å gjennomføre.

Forslaget til ny § 35, 2. ledd inneholder følgende formuleringer:

“Dersom mor ønsker foreldreansvaret åleine, kan ho gje melding om dette til folkeregistermyndigheita innan eitt år frå farskapet blei fastsett. Dersom far ikkje ønsker foreldreansvar, kan han melde frå til folkeregistermyndigheita innan same tidsfrist. Gjer ein av foreldra innsigelse, har den som barnet bur saman med foreldreansvaret åleine.”

Dette kan vi ikke forstå annerledes enn at intensjonen om felles foreldreansvar bare blir ivaretatt dersom begge foreldrene forholder seg passive. Moren kan ensidig og uten prosess holde faren utenfor. Rammene (kriteriene) for en eventuell påfølgende tvist om spørsmålet synes ikke definert, og vi vil foreslå at **felles foreldreansvar som det normale forsterkes i forhold til den foreslåtte tekst ved at moren må gå til sak dersom hun vil holde en far som melder interesse, utenfor foreldreansvaret**.

Vi kan tilføye at det ikke er bare moren som er i «sårbar» situasjon, slik det heter i høringsnotatet, også faren er sårbar i den forstand at han her befinner seg i et område med tradisjonell kvinnedominans. Endelig kan det bemerkes at det kanskje kan være et poeng å legge opp til ansvarlighet i befolkningen når det gjelder unnfangelse av barn (så langt mulig!). Dersom kvinner vet at de ikke så lett kan holde den andre av foreldrene utenfor (menn vet det allerede), vil kanskje flere barn bli unnfanget under forhold hvor foreldrene i utgangspunktet er innstilt på dette sammen.

Forslaget til endring av § 30 innfører i lovens tekst en tydeliggjøring av at der begge foreldrene har foreldreansvar, skal de treffe avgjørelser som faller inn under foreldreansvaret sammen. Dette forslaget ser vi som positivt, selv om det ikke kan sies å innebære noen endring av gjeldende rett.

Forslaget til endring av § 47, om opplysningsrett, kan heller ikke sees å innføre noen vesentlig endring i rettstilstanden. Vi er enig i at det er viktig, slik det fremgår av begrunnelsen at intensjonen med lovforslaget er, at opplysninger ikke bare skal gis foreldrene på forespørsel, men gis av eget tiltak til begge foreldre fra relevante instanser. Lovforslagets ordlyd sier imidlertid ikke dette. **Vi foreslår derfor følgende formulering i første setning i § 47:**

“Foreldre som har foreldreansvar har begge rett til opplysninger om barnet når dei bed om det, eller der det er vanleg (rutine) å sende opplysningar til foreldre.”

5. Tiltak mot samværshindring - forslag til endring av § 65 og om ny § 65 a

Det er et betydelig problem, også et samfunnsproblem, som adresseres med disse endringsforslagene. Ikke bare fordi det handler om et stort antall barn og foreldres gjensidige rett til kontakt med hverandre, men også fordi det handler om rettsvesenets evne til å gjennomføre de avgjørelser som treffes, og dermed om rettsvesenets troverdighet og legitimitet som en grunnleggende del av samfunnskontrakten.

Som departementet er inne på i pkt 9.3.3 i høringsutkastet, har staten menneskerettslige forpliktelser til *i praksis* å sikre retten til kontakt mellom foreldre og barn, forpliktelser som – noe departementet unnlater å nevne - i alt for mange tilfeller i dag blir brutt på grunn av et mangelfullt sanksjonsapparat. Vi har eksempler på at samværsrett fastsatt etter årelange prosesser helt frem til Høyesterett blir ignorert uten konsekvenser. Dette er utålelig for et rettsamfunn, og en opplevelse som gir grunnlag for dyp mistillit mot rettsvesenet og offentlige myndigheter i det hele tatt, hos de som blir utsatt for det. I lys av dette ser vi positivt på retningen i det som foreslås, men skulle ønsket mer kraftfulle lovendringsforslag. **Først og fremst mener vi at man, i tråd med flertallet i Strandbakken-utvalgets utredning, bør innføre en regel om at tvangsfullbyrding av samværsrett i form av henting av barnet skal kunne tas i bruk ved grov samværs sabotasje⁹.** Vi har merket oss at i *alle de andre nordiske land* – med variasjoner i den nærmere utforming - inneholder lovgivningen hjemmel for å ta i bruk tvangsmessig avhenting av barnet som en mulighet også for å gjennomføre samværsrett (Pkt 9.3).

Tvangsmulkt er utilstrekkelig av flere grunner. Andelen misligholdte tvangsbøter utgjør 50-70 % av sakene pr år. Det viser at mulkten ikke oppleves som en reell sanksjon¹⁰. Dette gjør at svært mange som utsettes for samværs sabotasje ikke en gang prøver seg med å begjære tvangsmulkt¹¹. Vi savner imidlertid en belysning av *erfaringene* fra de andre nordiske landene med bruken av tvangsfullbyrding¹². Tanken om å gi retten mulighet til å endre fastsatt samværsrett i forbindelse med en tvangsfullbyrdsessak, som departementet foreslår, lar seg for øvrig utmerket godt forene med at også tvangshenting inngår blant de mulige virkemiddel.

Departementet foretar en omfattende drøfting av spørsmålet om å gjennomføre tilbakehold eller trekk i barnebidrag som et nytt sanksjonsmiddel og inviterer til synspunkter på en slik løsning. En rekke kompliserte spørsmål reiser seg ved den praktiske utformingen av en slik ordning, og vi mener departementets utredning viser at dette ikke er en god løsning. Derimot mener vi det er gode grunner for å beholde den fra 1.1.15 innførte ordningen med stans av bidrag og offentlige ytelser når

et barn er bortført av en av foreldrene til utlandet, fordi her har ikke norske myndigheter andre tiltak.

SLUTTNOTER

1 Denne modellen finnes i Arild Brock: «Menns og kvinners foreldreskap etter et samlivsbrudd» i antologien Bente Puntervold Bø og Bennedichte C. Rappana Olsen: «Utfordrende foreldreskap», 2008.

2 Når det gjelder det vi kaller oppdragelses- og omsorgskonflikter, bør foreldre kunne tolerere hverandre på denne typen forskjellighet, og i noen grad endog se hverandres forskjeller som gunstige for barnet, både før og etter et samlivsbrudd. Når det gjelder det vi kaller foreldre-interne konflikter, er dette et vanskelig område, hvor det offentlige etter vårt syn ikke kan utrette mye. Det viktigste er at det offentlige heller ikke gir inntrykk av at disse konfliktene er å anse som løst tilfredsstillende i eksisterende lover og praksis for barnefordeling. Disse konfliktene bør overlates privatlivet. Samtidig vil vi i forbindelse med den tredje kategorien konflikter understreke at ikke alle konflikter er av typen foreldre-interne. Situasjonen er dermed ikke den at det offentlige - pga manglende mulighet for å gi noen egentlig løsning på foreldre-interne konflikter - ikke kan bidra til løsning av foreldrekonflikter på annen måte enn ved å ta hensyn til barna. Det vi kaller rene maktkamper, kan løses av det offentlige ut fra foreldrenes forhold.

3 Frode Thuen: «Livet som deltidsforeldre», 2004.

4 Kristin Skjørten: «Samlivsbrudd og barnefordeling», 2004. Kap 14 er viet «ikke skille søsken» som kriterium i barnefordelingsaker.

5 Jon Elster: «Salomonic Judgements», 1989. Elster synes å ta det for gitt at det å fordele søsken på de to foreldrene nærmest er å oppheve søskenskapet. Denne boka er altså mer enn 25 år gammel, og synet på foreldreskapets delbarhet er kanskje et annet i dag.

6 Frode Thuen, jf note 1, omtaler (kritisk) «skjønning» av situasjonen som deltidsfar.

7 En grense på 7 år kan dessuten i visse tilfeller tenkes å fremskynde et samlivsbrudd. En forelder, typisk en mor, som vurderer om hun ønsker å fortsette samlivet med far og som er sterkt negativ til delt omsorg etter samlivsbrudd, vil kunne tenke at det er "sikrest" å bryte før barnet er 7 år, for etter det gjelder delt omsorg som utgangspunkt.

8 Tendensen til å betrakte foreldreskapet som udelelig kan for øvrig også vanskeliggjøre «gentlemanspreget» adferd fra menns side. Gir mannen kvinnen noe, risikerer han å miste alt når det røyner på.

9 Selvsagt kan et slikt tvangsinngrep være utfordrende å gjennomføre for de som skal iverksette det, og selvsagt vil det være tilfeller der det ikke bør brukes. Regler kan utformes slik at dette tas hensyn til. Likevel vil det i en del tilfeller være klart det riktige, og selve eksistensen av virkemiddelet vil redusere behovet for at det tas i bruk.

10 Men tvangsmulkt blir i en god del tilfeller ikke en gang fastsatt, fordi vedkommende samværsbotør ikke har en økonomi som gjør at mulkt etter gjeldende lovgivning kan gis. For denne gruppen er tvangsmulkt et helt virkningsløst sanksjonsmiddel, med mindre man ville gripe inn i prinsippet om retten til et økonomisk minimumsnivå for livsopphold. Tvangsmulkt kan også møtes

med en umulighetsinnsigelse som for samværsforelderen kan fortone seg nokså uforutsigelig i praksis. Dette vil ikke opphøre med departementets forslag til tydeliggjøring av kriteriene for "umulighet". Den innebygde rettslige usikkerheten samt egne prosesskostnader, tillagt risikoen for å idømmes motpartens saksomkostninger, virker avskrekkende. Det er jo den hvis rett blir krenket som har prosessbyrden i disse sakene. En del mener nok også at dette er et lite meningsfylt virkemiddel, fordi pengene som inndrives går til staten, og mulkten kan indirekte gå på bekostning av barnet.

11 Det viser det lave antallet slike saker for domstolene (drøyt 125 de siste par årene opplyser departementet i pkt 9.7). Vi tror nok ikke departementets forslag til forenkling og klargjøring av reglene, selv om dette i og for seg er gode tiltak, vil gi store utslag på bruken av tvangsmulkt-instituttet.

12 Vi har vanskelig for å tro at i disse våre naboland, blir en slik mulighet tatt i bruk uten at det tas tilbørlig hensyn til den konkrete situasjonen og til barnets spesielle behov. Deres lovgivning, slik den fremstilles av departementet, tyder i hvert fall ikke på det. Det synes som Norge skiller seg ut ved en spesielt lite effektiv håndheving av samværsretten og en spesielt veik innstilling til samværs hindring. I den sammenheng hører det også med at i Norge savnes enhver strafferettslig beskyttelse av samværsretten (et forhold departementet ikke nevner), jf någjeldende strl av 1902 § 216 og straffeloven av 2005 (i kraft fra 1.10.15) § 261. Ikke en gang sabotasje av retten til kontakt med barnet for den som har delt omsorg, er sanksjonert av norsk straffelov. Dette inngår i bildet av et rettsvesen og myndighetsapparat som ikke tar samværsretten på alvor.